

Гүләш сахнадағы 22-23 жылында 12-13 образ жасады, сонда екі жылда бір образ. Соның бір де бірін нашар, төмен еді деуге болмайды. Ол не істесе де жарқырап, жайнап тұратын. Ал режиссердің, либреттистің кемшіліктері болса, ол кейін еске түсетін. Спектакль үстінде көз де, көңіл де тек қана Гүләште болатын.

Гүләш сұлу адам емес-ті.

Гүләш сымбатты адам емес-ті.

Өзі жүдеулеу, орта бойлы, сүйегі ұсақтау, кәдімгі қазақтың қарапайым көп әйелдерінің бірі болатын. Ұзындау, молдау пальтосы бар, бәтеңкесі сәл үлкендеу, хлопчатобумажный чулки бар, онысы сәл бастау – театр сахнасын алғаш аттаған кездегі бейнесі осындай болатын.

Оның шын аты – Гүлбаһрам болатын, бірақ шешесі Күләш дейтін. Және Гүләш дегенде әлгі бір орыстың тағамымен ұқсап тұр ғой. Негізінде Гүлбаһрамнан – Гүләш болуға керек еді.

Опера – венец искусства.

Гүләш (Ғабит Мүсірепов оны – Гүләш деп айтты, біз өзгертпедік С.Л.) оны оп-оңай меңгеріп кетті. Оп-оңай болып сырттай қарағанда ғана.

Біз ол кезде барлық репетицияға түгел барып жүретінбіз. Ең қызығы, опералық театрды ұйымдастырған кезде арнайы білімді композиторларымыз, әншілеріміз, режиссерлеріміз жоқ, бірақ нағыз дирижерларымыз бар еді. Басқа мамандар театрмен бірге өсті ғой. Сонда Күләш композиторларға кәдімгідей ескерту жасайтын. Ол адамның табиғаты мен музыкалық характердің үйлесімін ерекше сезетін. Өзі өте шыншыл болатын. Сахнадағы образды да шыншылдықпен бейнелейтін.

Музыкалық сауаты жоқ адамның екі жылда бір образ жасауы, әрі оны ешкім қайталай алмайтындай жұп-жұмыр етіп, мәңгілікке соққан ескерткіштей етіп жасау әркімнің қолынан келмейтін нәрсе. Ол сахнаның періштесі болатын. Бір спектакльден бір спектакльге өсіп, жаңарып отыратын.

1936 ж. Мәскеуге бірінші Онкүндікке барғанда қазіргі опера театрының ашылғанына төрт жыл ғана болған. Сол онкүндікті «Қыз-Жібек» операсымен аштық. Үкімет адамдары опера басталып кеткен соң, Күләш «Гәккүді» айтып бола бергенде келді. Соңын ғана естіп қалған олар өкіне бас шайқап, қол соғып жіберді. Соларға қарады ма, әйтеуір зал болмастан сұрап «Гәккүді» қайтадан айтқызды. Иә-ә, операның ариясын қайталап айтқызды. Сонда үкімет басшысы қасындағыларға қарап: «Қап, мына әншіні басынан бастап тындау керек екен», – деген. Олар да қостап, сол жерде біздің Исаевқа әлгі сөзді жеткізген ғой. Сондықтан «Қыз-Жібек» бір күн өткен соң екінші рет қойылды.

И этот автор, который присутствовал при этом, сидит перед вами собственной персоной.

«Алтыншаштың» премьерасына келген Назиб Жиганов спектакльдің басында шымылдық ашылып, орман ішінен Алтыншаш – Күләш әндетіп шығып келе жатқанда елендеп, қозғалақтап, қатты толқыды. «Бізде мұндай Алтыншаш ешқашан болмайды» деп күбірледі сонда. Қасында бақылап, естіп отырдым. Спектакль біткен соң сол сөзін қайталап айтты. Бұл жай сыпайылық емес, композитордың, өз шығармасының бағасын білетін адамның сөзі болатын.

«Чио-Чио-санның» премьерасында Наталья Сац: «Жаль, что Пуччини нет здесь» деп қалды. Бұл премьерараға сол кезде Алматыда болған Эйзенштейн, Черкасов сияқты майталмандардың бәрі келген. Және бәрі де естерінен танып шықты. («Чио-Чио-санның» премьерасы жайлы оны қойған режиссер Наталья Сац өзінің өмірбаяндық кітабында егжей-тегжейлі жазды. Сол кітаптағы Күләшқа қатысты үзінділер Әбілмәжін Жұмабаевтың аудармасында қазақ басылымдарында жарияланды. С.Л.)

Олардың қазақша қойылған «Чио-Чио-санға» әртүрлі оймен келгені түсінікті ғой. Сацты сыйлағандықтан, мәдениетті қауым ретінде қалада болып жатқан өнер жаңалықтарын біліп жүру үшін, қазақ әншілерінің өресін байқайын деген әуестік дегендей...

«Майдандағы» Пүлішті ойнағанда шелектегі суға қарап орамалын түзеп жатқанының өзінен-ақ оның актрисалық табиғаты байқалып тұратын.

Гүләштің сеңсең қаракөл тоны, сондай бөркі бар, баспалдақтан түсіп келе жатып, қолғабын киіп жатқан бір суреті бар еді. Сол суретін көрген сайын Мұхтар екеуміз: «Мына суретті көрген адам бірден-ақ бұл актриса ғой деп айтады екен» дейтінбіз. Сол суретін кейін көп іздеп, таппай қойдым. Тірісінде Қанабектен де сұрап едім...

Ол өте нәзік, ласковый, женственный жан еді. Әдейі сынықсу, сыпайысу емес, табиғатына берген, жаратылысына қонған нәрсе болатын. Ол ешқашан артист едім дегенді байқатпайтын.

Адамға ең алдымен қарындас болып келетін адам еді.

Оның сахнадағы бейнесіне тамсану, таңғалуды мынау қыз-ау, қатын-ау деп емес, «сахнаның періштесі» деп түсіну керек.

Өзінде баланың аңқаулығы, сенгіштігі бар еді. Өле-өлгенше солай өтті. Өзімен сөйлескен, тілдескен адамның бәріне бірдей ілтипатпен қарайтын. Оның ойында бөтендік, маған әйел деп қарайды-ау деген пікір болмайтын.

Гүләштің үй-ішілік тіршілігі жайсыздау өткен адам.

Қазақ әйелінің көнбестігі болады, я не понимаю этого. Соған бақты ма, намыс па, әйтеуір ешқашан, ешкімге, ешқандай арыз айтпай өтті.

Құралайдың атын Мұхтар қойған.

Құралай туарда олардың үй-ішінің жайын білгендіктен, он адамнан құралған компаниямыз бар, «бүгін Күләш туады» деп өтірік жариялап, 10 шампан, конфет тағы сондайларды алып жинадық. Компанияға кезек екіден, кейбіреуге үштен келіп, солай бір ай жинадық. Ақыры бір семіз жылқы алып, Құралайдың тууын бір апта тойладық. Сол тойдан қалған шампанды есептеп (130 дана), бастығымыз – ақсақалымыз Мұхтар, хаттап тізіп, осылардың

біреуін Құралай 18-ге толғанда ашармыз деп келістік. Соны жазып, бәріміз қол қойған кезде шампанның қағазы әбден шұбарала болды.

Келер жылы Құралай 1 жасқа толғанда шақырып, Мұхтар екеуіміз звондасып, төрт адам болып бардық. Біз келсек, Күләш қоңырқайлау қарсы алды. Былтырғы 130-дан бір де бір шампан жоқ. Жаңадан алынғандардың біреуін ашып, біз түрегеліп тұрып: «Сенің денсаулығың үшін» деп ауыз тиіп кеттік.

Гүләш арақ ішпейтін. Бірнеше спектакльдерді табысты өткізіп, тойлап жатқан кездерде ол аузына алмайтын. Үш-төрт жыл күтіп, зарығып көрген тұңғыш қызының шілдеханасында да тіпті шампан ұрттаған емес.

Өзі серілеу Қанабек үй-ішінің берекесін кетіргенін көзіміз көрді. Бірақ Гүләштің тарапынан арыз, өтініш айтылмаған соң ешкім араласа алмады.

Қарлығының бейнесі шешесіне ұқсаған да, түрі қараторы (смуглый) болатын.

Сол 2-3 жасында еркелеп өзіне ұмтылған баланы Қанабек қолынан түсіріп алады. Содан бала талып қалған. Екі-үш күнге дейін есі дұрыс кірмей жүрген.

«Бұл енді есі ауыс болып қалса қайтем, ақылы кем болса қайтем, балаларымның ішінде үміт күтетінім осы еді», – деп жылайды екен Күләш. Ақыры сол қызы 5 жасында қайтыс болды.

Күләштің өліміне көп себептер болды.

Рухани жалғыздық. Тіршіліктегі берекесіздік. Қытайға барады деп жиналып жүргенде басы осы аты өшкір... (осы жерде Ғабең бір-екі белгілі адамның атын атады. Бірақ мен этикалық себептерден жазбай отырмын. Қазір кейбіреулері өмірде жоқ, барының жасы келген адам. Әркімге өзінің ары төреші болсын дедім. С.Л.) бірнеше адам арыз жазып, Күләштің орнына басқа адамды салып жіберген. Оған Москваның қатысы жоқ, осы өзімізден.

Сонан соң әйелдің өмірінде бір қиын, критикалық кезең болады екен. Сол кездерде өте қауіпті сигналдар болады екен. Мәселен, Фурцева (көп жыл КСРО мәдениет министрі болған әйел) – өзі министр, күйеуі де мықты, тұрмысы дұрыс, өмірден қағу көрген жоқ, сол сәтінде өзін-өзі мауыздап (Ғабеңнің өзі осылай айтты. С.Л.) жіберген.

Күләштің сондай сәттері бір тоғысып қалған. Ол Москвада «Украина» қонақ үйінде, 5-бөлмеде ваннада өлген. Сол күні Брусиловскийдің әйелі келген, екеуі біраз отырған. Сонан соң ваннаға түскен. Тұншыққан ба... жүрек шыдамаған, денесінде дақ жоқ, ваннада қан бар, но естественно.

Қанабек бейіттің басында ма, әлде үйде ме, енді үйленбеймін дегендей бірдеңе айтыпты.

Бірақ сол екі-үш айға жетпеді-ау деймін.

Қараусыз қалған үй тозып кетті. Құралайды Магомаев (Муслим Магомаев) алып кетіп, сол жақта үш-төрт ай жүріп қайтқан. Содан қайтарда Москвада Брусиловскийдің үйіне соғып, қонып шығайын дегенде, «біз кәрі адамдармыз, артық төсек болмайды, басқа жер ізде» депті. Сонда вокзалға қонған.

Күләш қайтқанда мен Пекинде едім. Пекинде өтетін қазақ өнерінің күндеріне Күләш та қатысуға тиіс еді. Әлгі айтқанымдай, оған кедергі келтірушілер болды. «Пекин» қонақүйінің екі телефонды, екі туалетті,

бірнеше бөлмелі апартаментін беріп қойған. Бейқам отыр едім, жер-көкті күңіреткен бір дауыс естіле түсіп, кеулеп барады. Арасында: «Ғабит аға-ау, айрылды қой, енді кіміміз қалды-ы-ы», – дегенді естідім. Ендігі сәтте дауыс менің апартаментіме кірді, бұл кездегісі тіпті бөлек, айналаның бәрі күңіреніп барады. Сол қалпымен келіп, мені бас салып жоқтау айта көрісті. Анықтасам, Күләштің қазасын жоқтау екен.

Сол кезде менің «Оянған өлкемді» қытай тіліне аударып жатқан бір қазақ жігіті бар-ды. Жоқтап тұрған – соның әйелі екен. Ол Пекиндегі халықтар достығы институтының қазақ бөлімінің ұлттық ансамбліне қатынасатын еді. Ертеңіне институттың барлық ұлттарының ансамбльдерінің (Қытай тұтас бір атаумен аталғанмен, 30 елден тұрады) өкілдері келіп көңіл айтты.

Елге келген соң мұнда тек қана қырғыздың Сайрасы (Сайра Киізбаева, қырғыз әншісі, КСРО Халық артисі, Күләшті қатты қадірлеген адам) жоқтау айтып келіпті деп естідім. Өзімізден ешкім жоқтамаған...

Күләштің көзі ерекше болатын. Қарашығы үлкендеу, ерекше нұрлы, төмен қарағанда көзінің сәулесі бетіне түсіп тұратын.

Таңдайының формасы да басқаша екен, мамандардың айтқанынан естідім.

Біз үй арасында үй жоқ, көрші болатынбыз. Көшенің екі бетінде. Жиі араласып тұрдық. Театрға кетіп бара жатып шай іше кетуге, болмаса «біздің үйде тамақ жоқ еді» деп келе салуға болатын.

Мен де, әйелім де телефондасып, сөйлесе беретінбіз.

Ол періште емес, әйел еді. Пендешілігі де болған. Бірақ ол таза адам болатын. Ал өнерде, тағы айтамын, шын періште болатын.

Біз қатар өскен, бірге жүрген адамдармыз. Күләш туралы бар білетінім осы ғана демеймін, бірақ айта алатындарым осылар. Риза бол, шырағым...

*С. Латиева. Бұлбұл: өмірбаяндық повесть-эссе. –
«Ана тілі» баспасы, 2010. – 169-174 б.*